

Friedrich Schleiermacher

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ, ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΗ «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ» ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΑΝΝΗΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Μετάφραση - οργάνωση:

Δημήτρης Ψφαντής - Βάλια Κακοσίμου

Εισαγωγή - επιμέλεια:

Δημήτρης Ψφαντής

ΡΟΕΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

όμως χωρίς τις τρεις αυτές δεν υπάρχει όχι μόνο καμιά γνωστοποίηση της γνώσης, αλλά και καμιά διαφυλάξη αυτής κι έτσι δη συγχρόνως κάθε ορθή νόηση αποκοιτεί σε ορθή ομιλία, πρέπει και οι τρεις να συνδεθούν ακριβώς με τη διαλεκτική.

Το 7^ο αλληλένδετον ερμηνευτικής και γλωσσολογικής βασίζεται στο ότι κάθε λόγος κατανοείται μόνον εφόσον κατανοείται η γλώσσα. Αμφότερες έχουν να κάνουν με τη γλώσσα. Τούτο οδηγεί στην ενότητα ομιλίας και νόησης, η γλώσσα είναι ο τρόπος του νοούμενου να υπάρχει πραγματικά: διότι βέβαια, νοούμενο χωρίς λόγο δεν υπάρχει. Η εκφορά του λόγου σχετίζεται απλά με την παρουσία ενός άλλου και είναι, στον βαθμό αυτό, τυχαία. Καείς όμως δεν μπορεί να νοεί χωρίς λόγια. Χωρίς τέτοια, η νόηση δεν είναι ακόμα ολοκληρωμένη και σαφής. Καθώς τώρα η ερμηνευτική καλείται να οδηγήσει στην κατανόηση του περιεχομένου της νόησης, το δε περιεχόμενο αυτής υπάρχει πραγματικά μόνο μέσω της γλώσσας, η ερμηνευτική βασίζεται στη γλωσσολογία, ως την περί της γλώσσας γνώση. Αν τώρα παρατηρήσουμε τη νόηση κατά την πράξη της γνωστοποίησης της μέσω της γλώσσας, η οποία συνιστά ακριβώς τη διαμεσολάβηση προκειμένου η νόηση να είναι κάτι το κοινό, τότε διαπιστώνουμε ότι η πράξη

γλωσσολογική με υψηλότερο νόημα απ' αυτό της ένταξης αντιμετώπισης της γλώσσας, ούτως ώστε να υπάρχει σ' αυτή και τη γρηγορική σύνθεση. Βλ. *Abhandlung über den Begriff der Hermeneutik* [«Πραγματεία περί της έννοιας της Ερμηνευτικής»], σελ. 357 εφ. [Σημ. του Μ. Frank: Πρόκειται εδώ για παρανόηση από μέρος του Lücke. Στην πραγματικότητα, ο Schleiermacher διακρίνει αυστηρά λειτουργικά τη γρηγορική και τη γλωσσολογική ως τους πόλους του προφορικού λόγου και της γλώσσας ως συστήματος αντιστοίχως]. [Στ. τ.Μ.] Παράβλ. σελ. 42 εφ. ανωτέρω.

70. [Σημ. του Fr. Lücke] Από τη πανεπιστημιακή παράδοση του 1832. Από εδώ και στο εξής, η χροнологία της πανεπιστημιακής παράδοσης θα δηλώνεται μόνο όταν δεν πρόκειται για τη συγκεκριμένη αυτή.

αυτή δεν έχει καμιά άλλη τάση παρά να παρόψει τη γνώση ως κάτι κοινό για όλους. Έτσι προκύπτει η κοινή συσχέτιση της γλωσσολογικής και της εφημερευτικής προς τη διαλεκτική, ως την επιστήμη της ενότητας της γνώσης.

Κάθε λόγος μπορεί εξάλλου να κατανοηθεί μόνο με τη βοήθεια της γνώσης της ιστορικής ολότητας του βίου στην οποία και ανήκει ή με τη βοήθεια της γνώσης της ιστορίας που τον αφορά. Η δε επιστήμη της ιστορίας είναι η θηϊκή.⁷¹ Εντούτοις, και η γλώσσα έχει τη φυσική της πλευρά: οι διαφορές του ανθρώπινου πνεύματος οφείλονται επίσης στη φυσική υπόσταση του ανθρώπου και της γης. Κι έτσι, η εφημερευτική έχει τις ρίζες της όχι απλώς στην θηϊκή, αλλά και στη φυσική. Η θηϊκή δε και η φυσική οδηγούν πάλι πίσω στη διαλεκτική ως την επιστήμη της ενότητας της γνώσης.

5. Όπως κάθε λόγος έχει μια διττή σχέση, με το σύνολο της γλώσσας και με τον συνολικό στοχασμό του δημιουργού του, έτσι επίσης κάθε κατανόηση αποτελείται κι αυτή από τα εξής δύο στοιχεία: την κατανόηση του λόγου ως βγαλμένου από τη γλώσσα και την κατανόησή του ως γεγονότος⁷² εντός του νοούντος ανθρώπου.

1. Κάθε λόγος προϋποθέτει μια δεδομένη γλώσσα. Αυτό μπορεί κανείς βέβαια και να το αντιπαραθέσει, [ιδίαιστα] όχι μόνο για τον απλότυπο πρώτο λόγο, αλλά και για όλη την πορεία,⁷³ καθώς η γλώσσα διαμορφώνεται μέσω

71. [Σ.τ.Μ.] Σχετικά με την ευρεία αυτή έννοια της θηϊκής, βλ. την ενότητα Β της Εισαγωγής ανωτέρω.

72. [Σ.τ.Μ.] Για τη σημασία της λέξης «γεγονός», βλ. υποσημείωση σημείωση 74 κατωτέρω.

73. [Σ.τ.Μ.] Το ότι η σχέση λόγου και γλώσσας είναι σχέση αμοιβαίας προ-

του λέγειν· η γνωστοποίηση όμως προϋποθέτει σε κάθε περίπτωση το να είναι η γλώσσα κάτι το κοινό, επομένως μια κάποια γνώση αυτής. Αν κάτι εισχωρεί ανώμαλα στον άμεσο λόγο και τη γνωστοποίηση, αρχίζει δηλαδή [να εφαρμόζεται] η τέχνη του λόγου, τούτο οφείλεται εν μέρει στην έννοια μήπως στη δική μας γλωσσική χρήση υπάσχει κάτι το ξένο για τον ακροατή.

2. Κάθε λόγος βασίζεται σε μια πρότερη νόηση. Αυτό μπορεί κανείς βέβαια και να το αντιπαραθέσει. Όμως, σε σχέση με τη γνωστοποίηση παραμένει αληθές, καθώς η τέχνη της κατανόησης αφορά μόνο σε προχωρημένη νόηση.

3. Σύμφωνα με τούτα, ο κάθε άνθρωπος είναι από τη μια πλευρά τóπος στον οποίο μια ορισμένη γλώσσα διαμορφώνεται κατά τóπο ιδιόζοντα, ο δε λόγος του δεν μπορεί να κατανοηθεί παρά μόνον από την ολότητα της γλώσσας· από την άλλη όμως πλευρά, ο κάθε άνθρωπος είναι επίσης πνεύμα διαρκώς εξελισσόμενο, ο δε λόγος του υπάσχει μόνον ως γεγονός⁷⁴ [Tatsache] αυτού και σε συνάφεια με τα υπόλοιπα [πνεύματα].

Ο ατομικός άνθρωπος καθορίζεται στη νόηση του από μια

υπόθεσης – ο λόγος προϋποθέτει τη γλώσσα και αντίστροφα – δεν ισχύει μόνο κατά την πρώτη τους ιστορικά εμφάνιση, η οποία και υπήρξε κατ' ανάγκη ταυτόχρονη, αλλά εξίσου αναγκαία και για όλη τη μετέπειτα εξέλιξή τους.

74. [Σημ. του M. Frank] Τουτέστιν ως το «πρόγραμμα» [Sache] της «πράξης» [Tat]. Ενότε το «γεγονός» διατηρεί το εφεγγητικό αυτό νόημα στο κείμενο του Schleiermacher [Σ.τ.Μ.] Η γερμανική λέξη «γεγονός» [Tatsache] παράγεται όντως από τα ουσιαστικά «πρόζη, ενέργεια» [Tat] και «πρόγραμμα» [Sache]. Νοούμενη έτσι βάσει των συστατικών της μερών, η λέξη Tatsache δηλώνει το «πρόγραμμα της πράξης», ήτοι εκείνο που η πράξη παράγει. Την ετυμολογική αυτή σημασία ο αναγνώστης πρέπει και στη συνέχεια να τη συνεισφέρει όπου απαιτείται τη λέξη αυτή).

(κοινή) γλώσσα και δεν μπορεί να νοήσει παρά μόνο τα όσα έχουν ήδη την ονομασία τους στη γλώσσα του. Μια άλλη, νέα σκέψη δεν θα μπορούσε να γνωστοποιηθεί εάν δεν αναφερόταν σε σχέσεις {ονομασίες};⁷⁵ ήδη υπαρκτές στη γλώσσα. Αυτό οφείλεται στο ότι η νόηση είναι εσωτερική ομιλία.⁷⁶ Αυτό δε τούτο καθίσταται επίσης θετικά σαφές ότι η γλώσσα αποτελεί όρο για την προόδο του ατομικού ανθρωπίνου στον στοχασμό κι αυτό διότι η γλώσσα δεν είναι απλώς σύμπλημμα μειονοιωμένων παραστάσεων, αλλά και σύστημα της συγγένειας των παραστάσεων, καθότι αυτές συνδέονται μεταξύ τους μέσω της μορφολογίας των λέξεων. Κάθε σύνθετη λέξη συνιστά συγγένεια, με το κάθε πρόθημα και το κάθε επίθημα να έχει μια ιδιαίτερη σημασία (τροποποίηση).

Το σύστημα όμως των τροποποιήσεων είναι σε κάθε γλώσσα διαφορετικό. Αν αντικειμενοποιήσουμε τη γλώσσα, θα διαπιστώσουμε ότι όλες οι πράξεις του λόγου είναι μόνον τριπλές κατά τον οποίο η γλώσσα εμφανίζεται με την ιδιαίτερη φύση της και ότι κάθε ατομικός άνθρωπος είναι μόνον τόπος εμφάνισης της γλώσσας - όπως και στους σημαντικούς συγγραφείς στρέψουμε την προσοχή μας στη γλώσσα και διακρίνουμε σ' αυτούς μια διαφορετικότητα ύφους. Ομοίως, κάθε λόγος μπορεί και πρέπει πάντα να κατανοείται μόνον απ' όλον τον βίο στον οποίο εντάσσεται: τουτέστιν, δεδομένου ότι κάθε λόγος μπορεί να γνωσθεί μόνον ως στιγμή του βίου

75. [Σ.τ.Μ.] Ο επιμελητής της γερμανικής έκδοσης M. Frank εικάζει ότι, αντί για «σχέσεις» [Beziehungen], πρέπει εδώ πιθανόν να διαβαστεί «ονομασίες» [Bezeichnungen].

76. [Σ.τ.Μ.] Η αντίληψη αυτή ανάγεται στον Πλάτωνα, ο οποίος, στον διάλογο *Σοφιστής* (263 ε), γράφει: «ὄντων διάνοια μὲν καὶ λόγος τούτων: πλὴν ὁ μὲν ἐν τῷ τῆς ψυχῆς πρῶτος αὐτῆν διάλογος ἔνευ φωνῆς γιννόμενος τούτ' αὐτὸ ἦμιν ἔκωνομάσθη, διάνοια.»

του ομιλητή στην αλληλεξάρτηση όλων των στιγμών του βίου του, τούτο δε μάλιστα βάσει της οδότητας και μόνο των όσων τον περιβάλλουν, διά των οποίων καθορίζεται η εξέλιξη και η συνέχιση της ύπαρξής του, έπεται ότι κάθε ομιλητής δεν είναι κατανοητός παρά μόνο μέσω της εθνικότητας και της εποχής του.⁷⁷

6. Η *κατανόηση είναι μόνο μια*⁷⁸ *αλληλοδιείδωση των δύο αυτών πτυχών (της γραμματικής και της ψυχολογικής).*

1. Ο λόγος δεν είναι κατανοητός ούτε και ως γεγονός⁷⁹ του πνεύματος αν δεν είναι κατανοητός ως γλώσσικος χαρακτηρισμός, καθώς το έμφυτο της γλώσσας τροποποιεί το πνεύμα.⁸⁰

2. Δεν είναι επίσης κατανοητός ούτε ως τροποποίηση της γλώσσας αν δεν είναι κατανοητός ως γεγονός του πνεύματος, καθώς σ' αυτό το τελευταίο έγκείται το θεμέλιο όλης της επιδρομής του ατομικού ανθρώπου επί της γλώσσας, η οποία τούτη διαμορφώνεται η ίδια διά του ομιλετή.^{80α}

77. [Σ.τ.Μ.] Πιοστέ κατά δύναμη απόδοση της όχι εντελώς σαφούς πρότασης του πρωτοτύπου.

78. [Σημ. του M. Frank] Ο Heinz Kimmle -στην έκδοσή του της εγγληνικής του Schliermacher (βλ. *Βιβλιογραφία*) - αποκατωτογραφεί εδώ «στην» [«im»] [Σ.τ.Μ.] Η διάρθωση αυτή του «μιας» [ein] σε «στην» [in] αλλάζει λόγο το νόημα της πρότασης: «Η κατανόηση είναι μόνο στην αλληλοδιείδωση των δύο αυτών στοιχείων», υφίσταται δηλαδή, επιτυγχάνεται μόνο με την αλληλοδιείδωσή τους.

79. [Σ.τ.Μ.] Για ιδιαίτερη σημασία της λέξης «γεγονός», βλ. υποσημείδια σημείωση 74 ανωτέρω.

80. [Σ.τ.Μ.] Παρά την αμφισβησία της διατύπωσης, το νόημα προφανώς δεν είναι άλλο από το ότι, το ατομικό πνεύμα διαμορφώνεται από τη μητρική του γλώσσα.

80α. [Σ.τ.Μ.] Πιθβλ. σχετικά την ενότητα Δ' της *Εισαγωγής* ανωτέρω.

7. Οι δύο αυτές πτυχές της εδημηνείας είναι μεταξύ τους εντελώς ισοτίμες και θα ήταν άστοχο να ονομάσει κανείς τη *πραγματική εδημηνεία κατώτερη* και την *ψυχολογική ανώτερη*.

1. Η ψυχολογική εδημηνεία είναι η ανώτερη αν θεωρεί κανείς τη γλώσσα ως το μέσο απλάς διά του οποίου ο ατομικός άνθρωπος γνωστοποιεί τις σκέψεις του· η πραγματική εδημηνεία δεν είναι τότε παρὰ απλάς παραμερισμός των προσωπικών δυσκολιών.

2. Η πραγματική εδημηνεία είναι η ανώτερη αν θεωρεί κανείς τη γλώσσα ως εκείνο που καθορίζει τη νόηση όλων των ατομικών ανθρώπων, τον δε ατομικό άνθρωπο μόνον ως τον τόπο για τη γλώσσα και τον λόγο του μόνον ως εκείνο μέσο στο οποίο αυτή αποκαλύπτεται. Η ψυχολογική εδημηνεία καθίσταται τότε εντελώς ελάσσονος σημασίας, όπως άλλωστε και η ύπαρξη του ατομικού ανθρώπου εν γένει.

3. Από τη διττότητα αυτή έπεται άμεσα η απόλυτη ισοτιμία [του πραγματικώς και του ψυχολογικώς εδημηνεύειν]. Στην κριτική, η γλωσσική χρήση κάνει διάκριση μεταξύ ανώτερης και κατώτερης κριτικής.⁸⁰⁸ Υφίσταται άραγε η διάκριση αυτή και στο πεδίο της εδημηνευτικής; Ποια όμως από τις δύο πλευρές να είναι ελάσσονος σημασίας;

Η εργασία της κατανόησης του λόγου σε σχέση με τη γλώσσα μιτορεί, τρώπον τινά, να μηχανοποιηθεί, ν' αναχθεί δηλαδή σε αλγόριθμο. Κι αυτό διότι, εάν υπάρχουν δυσκολίες, μπορεί κανείς να τις θεωρήσει ως αγνώστους μιας εξίσωσης. Το ζήτημα γίνεται μαθηματικό και άρα μηχανοποιείται, αφού το έχω αναγγείλει σε αλγόριθμο. Να συνιιστά άραγε τούτο, ως η μηχανική τέχνη, την κατώτερη εδημηνεία, ενώ η πλευρά εκείνη

808. [Σ.τ.Μ.] Περβλ. την *Εισαγωγή* στην *κριτική κατωτέρω*.

με βάση την εποπτεία των ζωντανών όντων –καθότι οι ατομικότητες δεν επιτρέπουν αναγωγή σε αριθμούς– την ανώτερη; Επειδή ωστόσο ο ατομικός άνθρωπος εμφανίζεται από τη πραγματική πλευρά ως ο τόπος στον οποίο η γλώσσα φανερωίνεται με ζωντανό τρόπο, η ψυχολογική εδημηνεία μοιάζει να είναι ελάσσονος σημασίας· η νόηση του καθορίζεται από τη γλώσσα και ο ίδιος από τη νόηση του. Το έργο της κατανόησης του λόγου του εμπειρέχει μεν άρα και τα δύο, όμως η κατανόηση της γλώσσας εμφανίζεται ως μέγιστος σημασίας.

Αν ωστόσο τώρα θεωρήσει κανείς τη γλώσσα ως γενόμενη από τις εκάστοτε πράξεις του λέγειν, τότε κι αυτή, καθότι αναγόμενη σε κάτι ατομικό, δεν μπορεί να υπαχθεί σε αλγόριθμο· είναι η ίδια ένα άτομο έναντι άλλων, η δε κατανόηση της γλώσσας με αναφορά στο ιδίόζον πνεύμα του ομιλήτη συνιστά κι αυτή, όπως και η άλλη εκείνη πλευρά, μια τέχνη, [βιαδικασία] άρα όχι μηχανική συνεισώς, οι δύο πλευρές είναι ισοτίμες.

Εντούτοις, η ισοτιμία πάλι αυτή πρέπει στο πλαίσιο του εκάστοτε εδημηνευτικού έργου να σχετικοποιείται. Οι δύο πλευρές δεν είναι στο εκάστοτε τέτοιο ισοτίμες ούτε ως προς το τι στην καθεμία επιτυγχάνεται ούτε ως προς το τι απαιτείται. Υπάρχουν συγγράμματα σχετικά με τα οποία υπεργεί η μια πλευρά, το ένα ενδιαφέρον, άλλα δε πάλι για τα οποία ισχύει το αντίστροφο. Για κάποιο συγκεκριμένο σύγγραμμα, η μια πλευρά του εδημηνευτικού έργου θα είναι δυνατό να επιτελεστεί πλήρως, η άλλη όμως καθόλου. Ανακαλύπτεται, επί παραδείγματι, ένα απόστημα από το έργο ενός άγνωστου συγγραφέα. Θα είναι κανείς πιθανόν σε θέση ν' αναγνωρίσει, από τη γλώσσα, την εποχή και την προέλευση του συγγράμματος. Μόνον όμως όταν έχει κανείς μέσω της γλώσσας αποκτήσει κάποια βεβαιότητα σχετικά με τον συγγραφέα είναι σε θέση να ξεκινήσει το άλλο εδημηνευτικό έργο, το ψυχολογικό.

8. Η πλήρης λύση του εγμηνευτικού προβλήματος συνίσταται στο ν' αντιμετωπιστεί η κάθε πλευρά χωριστά κατά τρόπο ώστε η αντιμετώπιση της άλλης να μην επιφέρει ως προς το αποτέλεσμα καμιά αλλαγή ή στο να μπορεί η κάθε πλευρά, χωριστά αντιμετωπιζόμενη, ν' αντικαταστήσει πλήρως την άλλη, η οποία όμως πρέπει ν' αντιμετωπιστεί κι αυτή εξίσου χωριστά.

1. Η διττότητα αυτή [του εγμηνευτικού έργου] είναι αναγκασία έστω και αν κάθε πλευρά αντικαθιστά την άλλη σύμφωνα με την § 6.

2. Ολοκληρωμένη είναι όμως η καθεμιά τότε και μόνον όταν καθιστά την άλλη περιττή και συμβάλλει στη συγκρότησή της· διότι βέβαια, τη γλώσσα μπορεί κανείς να τη μάθει μόνο κατανοώντας λόγους [που εκφέρουν ή διατυπώνουν οι άνθρωποι], τη δε σωτηρική αλλαγή [του ψυχισμού] του [εκάστοτε] ανθρώπου, μαζί και με το πώς τον αγγίζει ο εξωτερικός κόσμος, μπορεί κανείς να την κατανοήσει μόνον από τους λόγους του.

9. Το εγμηνεύειν είναι τέχνη.

1. Η κάθε πλευρά [της εγμηνείας πρέπει ν' αντιμετωπιστεί] χωριστά· διότι βέβαια, προκείται παντού για κατασκευή ενός περατού ορισμένου από ένα απέρατο αόριστο. Η γλώσσα είναι κάτι το απέρατο επειδή κάθε στοιχείο είναι καθορισμένο με ιδιαίτερο τρόπο μέσω των υπολοίπων. Ομοίως δε και η ψυχολογική πλευρά· κι αυτό διότι κάθε επωπεία ατομικού τινός είναι απέρατη και οι έξωθεν επιδράσεις επάνω στον άνθρωπο είναι επίσης κάτι που φθίνει προοδευτικά μέχρι τα πλέον μακρινά. Μια τέτοια κατασκευή δεν μπορεί να παρασχεθεί με κανόνες που να εμπνεύχουν οι ίδιοι τη βεβαιότητα της εφαρμογής τους.

2. Αν ζητούμενο είναι να ολοκληρωθεί η γραμματική πλευρά χωριστά και από μόνη της, τότε θα πρέπει να διαθέτει κανείς τέλεια γνώση της γλώσσας· στη δε άλλη περίπτωση, τέλεια γνώση του [ατομικού] ανθρώπου. Επειδή οι δύο αυτές ποτέ δεν μπορούν να είναι στη διθεοσή μας, πρέπει να μεταβαίνουμε από τη μια στην άλλη για δε το πώς η μετάβαση αυτή οφείλει να πραγματοποιείται κανόνες δεν μπορούν να παρασχεθούν.

Η συνολική εγμηνευτική εργασία πρέπει να θεωρείται ως έργο τέχνης· όμως όχι σαν να είχε η επιτέλεσή της ένα τέτοιο έργο ως κατάληξη, αλλά υπό την έννοια ότι η εγμηνευτική πράξη παρουσιάζει απλώς τον χαρακτήρα της τέχνης· κι αυτό διότι το να είναι δεδομένοι οι κανόνες δεν καθιστά δεδομένη και την εφαρμογή τους, τουτέστιν η εφαρμογή δεν μπορεί να μηχανοποιηθεί.⁸¹

10. Η επιτυχής άσκηση της [εγμηνευτικής] τέχνης βασίζεται στο γλωσσικό ταλέντο και στο ταλέντο στην ατομική ανθρώπινη ποικιλία.⁸²

1. Με το «γλωσσικό ταλέντο» δεν εννοούμε την ευκολία να μαθαίνει κανείς ξένες γλώσσες –τη διαφορά μεταξύ ξένης και μητρικής γλώσσας προσωρινά την αντιπαρεδροχόμαστε-, αλλά το να έχει κανείς τη γλώσσα παρούσα στο νου του, την αίσθηση της αναλογίας και της διαφοράς κ.λπ. Θα πίστευε ίσως κανείς ότι έτσι η γρηγορική (γρηματική) και η εγμηνευτική θα πρέπει πάντα να

81. [Σ.τ.Μ.] Εάν ήταν δυνατόν να παρασχεθούν κανόνες για την εφαρμογή των κανόνων, τότε θ' απαιτούντο και κανόνες για την εφαρμογή των δυν των κανόνων εφαρμογής κ.ο.κ. εις άπειρον.

82. [Σ.τ.Μ.] ... στο ταλέντο δηλαδή που έχει κανείς στο να ψυχολογεί εύστοχα τον εκάστοτε ατομικό άνθρωπο.